

Porteføljeplan

Utkast desember 2021

Utdanning og kompetanse

1 Fremtidsblikk

Dette kapitlet blir utformet etter høringsrunden.

2 Porteføljens omfang

Denne porteføljeplanen omfatter Forskningsrådets totale innsats innenfor **Utdanning og kompetanse**.

Porteføljen for *Utdanning og kompetanse* dekker forskning og innovasjon om og for hele utdanningssystemet fra barnehage og skole til høyere utdanning og voksnes læring. Utdanningssystemet har avgjørende betydning for kompetanse i samfunns- og arbeidslivet og skal sikre et velfungerende demokrati.

Porteføljen omfatter alle forskningsråds- og EU-prosjekter slik de er beskrevet innenfor de fire porteføljedimensjonene:

Fag/teknologi

Problemstillingene det forskes på favner bredt og utfordringene er sammensatte og krever innsats fra flere disipliner og fagområder. Porteføljestyret ønsker å finansiere forskning fra alle disipliner på tvers av fag og fagområder. Hovedtyngden av porteføljen slik den er i dag ligger innenfor samfunnsvitenskapene. Pedagogiske fag utgjør den største andelen, men det er også viktige bidrag fra fag som økonomi, psykologi, sosiologi og statsvitenskap. Andre fagområder som humaniora, matematikk, naturvitenskap og teknologi, samt medisin og helsefag er representert. Digitalisering og bruk av IKT for å utvikle ny kunnskap er et relevant teknologiområde innenfor porteføljen.

Tema

Prosjektporteføljen spenner vidt og gjelder hele utdanningssystemet; barnehage, grunnskole, videregående opplæring, fagskole, høyere utdanning og læring i samfunns- og arbeidsliv.

Porteføljen har følgende tematiske prioriteringer på tvers av hele utdanningssystemet:

- læring, undervisning og kompetanseutvikling
- profesjonsutdanning og profesjonsutøvelse
- styring og organisering
- utdanningssystemet rolle

Anvendelsesområder

Forskningen i porteføljen er ikke avgrenset med tanke på anvendelsesområde, og kunnskapen prosjektene i porteføljen frembringer er aktuell for all samfunnsutvikling. Forskningen er av spesiell interesse for aktører og interessenter knyttet til politikk og forvaltningsområder innenfor utdanning, læring og kompetanseutvikling. Forskningen i porteføljen er interessant for alle relevante samfunnssektorer i hele landet, fra barnehage og skole til samfunns- og arbeidsliv. Kunnskapen i

porteføljen kan anvendes på alle nivåer i utdanningssystemet og bidrar inn i utviklings- og innovasjonsprosesser.

FoUol-verdikjede

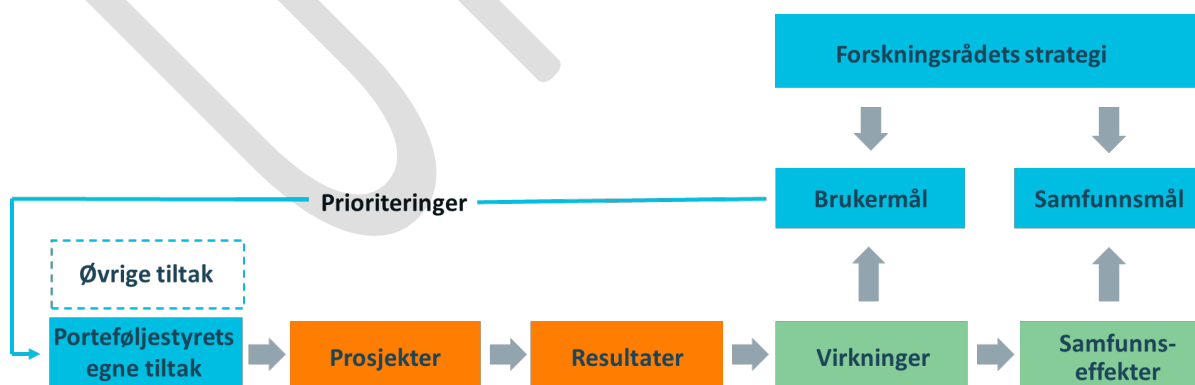
Porteføljen omfatter hele verdikjeden fra grunnforskning via anvendt forskning til utviklingsarbeid og innovasjon. Hovedtyngden av kunnskapsutviklingen er anvendt forskning, med innslag av grunnleggende forskning. Innovasjonsprosjektene i porteføljen er brukerstyrte prosjekter, og i tillegg har mye av den anvendte forskningen forpliktende brukermedvirkning.

3 Investeringsmål

Investeringsmålene i denne porteføljeplanen bidrar til å realisere hovedmålene i *Strategi for Norges forskningsråd (2020-2024)*¹ Befolkningens utdanning og kompetanse er et grunnleggende premiss for måloppnåelse innenfor strategiens tre hovedmål, og bidrar til å sikre et velfungerende forsknings- og innovasjonssystem. Utdanningssektoren er en viktig del av offentlig sektor og porteføljen bidrar spesielt til målene om *Bærekraftig utvikling* og *Omstilling i næringsliv og offentlig sektor*. Porteføljen bidrar til måloppnåelse innen de fem strategiske områdene, og spesielt til "Helse og velferd" og "Samhørighet og globalisering".

Forskningsrådet skal følge opp *regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning*². Utdanning og kompetanse er en forutsetning for å oppnå de overordnede målsettingene i strategien om *styrket konkurransekraft og innovasjonsevne, møte store samfunnsutfordringer* og utvikle *fagmiljøer av fremragende kvalitet*.

Tiltakene som settes i gang av Forskningsrådet, skal resultere i noen forventede virkninger og samfunnseffekter i henhold til en investeringslogikk (figur 1). Se vedlegg 1 for en oversiktlig fremstilling av porteføljens investeringslogikk.

Figur 1. Skematisk illustrasjon av investeringslogikken som ligger til grunn for porteføljeplanen.

¹ [Forskningsrådets strategi 2020-2024](#)

² [Meld. St. 4 \(2018–2019\) - regjeringen.no](#)

3.1 Samfunnsmål

Utdanning og kompetanse er et premiss for måloppnåelsen på alle områder i Forskningsrådets strategi, men porteføljens investeringer og forskningspolitiske rådgivning er særlig viktig for måloppnåelsen på noen enkeltområder. Porteføljen bidrar særskilt til målet *Omstilling i offentlig sektor*, men også til målet om *Bærekraftig utvikling*. Videre bidrar porteføljen til måloppnåelse innen flere av de strategiske områdene med underliggende delmål:

1. *Helse og velferd*
 - Redusert utenforskap og høy yrkesdeltakelse
 - Bærekraftig velferdssystem tilpasset en endret befolkningssammensetning
2. *Samhørighet og globalisering*
 - Et robust demokrati som nyter høy tillit og legitimitet
 - Et inkluderende, mangfoldig og likestilt samfunn

Utdanning og kompetansebygging har stor samfunnsmessig betydning og er en selvfølgelig plattform for et *velfungerende forsknings- og innovasjonssystem*. Dette er både en forutsetning for måloppnåelse på utdanningsfeltet og et mål for porteføljen. Porteføljens innsats bidrar særlig til måloppnåelse på disse delmålene:

- Godt samspill mellom utdanning, forskning og innovasjon
- Høy deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid

Porteføljeplanen for Utdanning og kompetanse vil bidra til å oppnå tre definerte samfunnsmål:

1. **Gode og attraktive utdannings- og opplæringsmuligheter for hele befolkningen gjennom hele livet**
2. **Kompetente arbeidstakere og et omstillingsdyktig arbeidsliv**
3. **Aktive medborgere som deltar i demokratiske prosesser og aktiviteter i samfunnslivet**

3.2 Brukermål

Befolkningens samlede kompetanse er avgjørende for arbeidslivets innovasjons- og konkurranseevne, velferdsstatens bærekraft, offentlig meningsdannelse og demokrati. Et godt utdanningssystem og opplæringstilbud av høy kvalitet er en investering i befolkningens kunnskap og kompetanse.

En nødvendig forutsetning for å realisere porteføljens samfunnsmål er et velfungerende forsknings- og innovasjonssystem og veien til samfunnsmålene går via aktørene i forsknings- og innovasjonssystemet. Forskningsrådet bringer aktørene i forskningsinstitusjonene, næringslivet, offentlige sektor og sivilsamfunnet sammen for å frambringe banebrytende og nyttig forskning og innovasjoner som er en forutsetning for å kunne nå samfunnsmålene. I porteføljen for Utdanning og kompetanse er både offentlig og privat sektor viktig for å oppnå målene. Interessenter og aktører på alle nivå i utdanningssystemet fra barnehage til læring i samfunns- og arbeidsliv er viktige. Aktørene berøres av forskningens problemstillinger, kjenner kompetanse- og innovasjonsbehovene og kan inngå i forsknings- og utviklingssamarbeidet.

Porteføljepleanen har definert følgende brukermål:

- 1 Sterke forskningsmiljøer utvikler ny kunnskap av høy kvalitet**
- 2 Poltikkutviklere, forvaltning og aktørene i utdanningssektoren har tilgang til ny relevant forskning**
- 3 Tett samarbeid mellom forskning, utdanning og samfunns- og arbeidsliv**
- 4 Styrket innovasjonskunnskap og innovasjonsevne i utdanningssektoren**
- 5 Et forskningsbasert utdanningssystem i takt med endringer i samfunn og arbeidsliv**

Tabell 1. Oppsummering av målbildet for Utdanning og kompetanse

Samfunnsmål	Brukermål
1. Gode og attraktive utdannings- og opplæringsmuligheter for hele befolkningen gjennom hele livet	1 Sterke forskningsmiljøer utvikler ny kunnskap av høy kvalitet
2. Kompetente arbeidstakere og et omstillingsdyktig arbeidsliv	2 Poltikkutviklere, forvaltning og aktørene i utdanningssektoren har tilgang til ny relevant forskning
3. Aktive medborgere som deltar i demokratiske prosesser og aktiviteter i samfunnslivet	3 Tett samarbeid mellom forskning, utdanning og samfunns- og arbeidsliv
	4 Styrket innovasjonskunnskap og innovasjonsevne i utdanningssektoren
	5 Et forskningsbasert utdanningssystem i takt med endringer i samfunns- og arbeidsliv

4 Prioriteringer

Porteføljen *Utdanning og kompetanse* har et bredt faglig og tematisk nedslagsfelt og ulike strategiske mål. Porteføljen *Utdanning og kompetanse* skal bidra i Forskningsrådets arbeid med å være en pådriver for samhandling mellom fag, fagområder, aktører i utdanningssystemet og i god dialog mellom forskning og samfunn.

I evalueringen av norsk utdanningsforskning fra 2018³ er det pekt på noen utfordringer. Det er behov for mer publisering på høyt internasjonalt nivå og økt samarbeid nasjonalt og internasjonalt – ikke minst på tverr- og flerfaglig nivå. Det er også behov for å øke relevansen av forskningen og fokusere på praksisrelaterte problemer, samt styrke samarbeidet med og involveringen av brukere. Videre pekes det på behovet for en klarere kobling mellom forskergrupper og institusjonenes strategi, en styrkning av forskningsledelsen, bedre rekruttering og karriereutvikling på ulike nivåer

Porteføljestyret følger opp rapportens definerte utfordringer.

³ [Evaluation of Norwegian education research. Forskningsrådet 2018.](#)

4.1 Faglige og teknologiske prioriteringer

For å møte behovene for kunnskap og løsninger som Porteføljen *Utdanning og kompetanse* krever, er det behov for mange fagområder og ulike forskningsdisipliner.

Forskning om, for og i utdanningssektoren samt læring i samfunns- og arbeidslivet, er et forskningsfelt med varierende kapasitet, kvalitet og kompetanse. Porteføljen har en tverr- og flerfaglig tilnærming fordi den skal dekke kunnskapsbehov knyttet til den enkeltes læring og utvikling, praksisfeltets virkemåte så vel som kunnskapsbehov for forvaltning og politikkutforming. Dette krever forskning med perspektiver fra ulike fagområder og disipliner og tverrfaglige prosjekter når det tjener formålet.

4.2 Tematiske prioriteringer

Porteføljen vil være tematisk avgrenset og omfatter forskning og innovasjon om utvikling av samfunnets humankapital. Det trengs mer forskning om hvordan individets kunnskap og kompetanse og samfunnets utdannings- og kompetansepolitikk kan utvikles. Det trengs også mer kunnskap om hvordan barn, unge og voksne lærer. Videre er det behov for å vite mer om utviklingen av en inkluderende utdanningssektor og et godt utviklet utdanningssystem.

Utdanning og læring er viktig for å fremme demokrati, toleranse og likeverd, og for å håndtere og ivareta ulikhet og mangfold – både innenfor utdanningssektoren, i arbeidslivet og i samfunnet. Dette har vi behov for mer kunnskap om, det er behov for perspektiver knyttet til sosial bakgrunn, utdanningsvalg, utfallsulikhet, sosialisering, dannelse, identitet, kjønn, sosiale og økonomiske forhold så vel som samspill mellom utdanning, arbeidsliv, hjem og lokalsamfunn. Utdanningssystemet skal ivareta hele befolkningen gjennom utdanning både for og om urfolk, nasjonale minoriteter, innvandrere og deres etterkommere. Befolkningens kunnskap og kompetanse er samfunnets viktigste beredskap i arbeid med forebygging av forhold knyttet til ekstremisme, rasisme og diskriminering. Det er behov for ytterligere forskning som kan belyse disse problemstillingene.

Samfunnet blir stadig mer kunnskapsintensivt og teknologisk avansert, og arbeidsmarkedet er preget av global konkurranse, digitalisering og rask teknologisk utvikling. Digitaliseringen av samfunnet påvirker, endrer og utfordrer utdanningssystemet. Betingelsene for læring endres, og det stilles stadig nye krav til digital kompetanse i utdanningssektoren og i samfunns- og arbeidslivet. Utdanningssystemet utfordres på flere nivå og påvirker profesjonsutøvernes rolle hvor læring skjer i økende grad i samspill med digital teknologi. Digitale teknologiers betydning og funksjon i barnehager, skole, organisasjoner, arbeidsliv og samfunn er gjennomgående og viktig tematikk. Det er behov for kunnskap om aktuell digital kompetanse og hvordan vi skal forholde oss kritisk og konstruktivt til digitaliseringen.

Et velfungerende utdanningssystem er et fundament i velferdssamfunnet og har avgjørende betydning for enkeltmennesker og samfunnet som helhet. Det er behov for forskning fra flere disipliner på tvers av fag og fagområder for å øke bredden i kunnskapsgrunnlaget for arbeidet med, i og for kompetanse- og utdanningssystemet.

Porteføljen gjelder alle nivåer i utdanningssystemet, og overganger mellom nivåene: barnehage, grunnskole, videregående opplæring, fagskole, høyere utdanning og læring i samfunns- og arbeidsliv.

De tematiske prioriteringene er ikke gjensidig utelukkende, og må ses i sammenheng.

Læring, undervisning og kompetanseutvikling

Hvordan lærer vi og hvordan tilegner vi oss kompetanse, og hva er det som bidrar til å fremme god læring og utvikling for individer, grupper og organisasjoner i ulike kontekster? Det er behov for mer kunnskap og en videreutvikling av praksis når det gjelder læringsprosesser, undervisning, vurdering og vurderingsformer, læringsutbytte og kompetanseutvikling. Det kan handle om forskning og innovasjon på mål, innhold, metode og praksis for undervisning og læring i utdanningssystemet. Det er også behov for kunnskap om de uformelle læringsprosessene som finner sted i og utenfor utdanningssystemet på arenaer som familie og fritid. Det er behov for kunnskap om individuelle og samfunnsmessige forutsetninger for, og effekter av, deltakelse i utdanning, samfunns- og arbeidsliv. Forskningen kan knyttets til hvordan læring, identitetsdanning og livstilfredshet påvirkes av variasjoner i bakgrunnsfaktorer, erfaringer, læringsprosesser, psykososialt miljø og sosioemosjonell utvikling, eller andre kvaliteter. Utdanning og livslang læring er avgjørende for Norges konkurranseevne og verdiskaping, for helse og velferd og for langsiktig yrkesdeltakelse samt et velfungerende demokrati og samfunnsliv. Det er behov for forskning om betingelsene for vellykket kompetanseutvikling og på hvilken måte ulike tiltak får samfunnsmessige, institusjonelle og individuelle effekter.

Profesjonsutdanning og profesjonsutøvelse

Praksis og profesjonsutøvelse i barnehager, skoler og opplærings- og utdanningsinstitusjoner er viktig for kvaliteten i tilbudene og hvordan dette blir tilbud som inkluderer alle. God utvikling av profesjonsutøvelsen krever rom for å stille spørsmål og lete etter svar gjennom refleksjon over verdivalg og utviklingsbehov, og bruk av forskning, erfaringsbasert kunnskap og etiske vurderinger som grunnlag for målrettede tiltak. Det er behov for å vite hva som er kvalitet og hvordan det er mulig å styrke kvalitet i praksis, profesjonsutøvelse og kompetanseutvikling. Tilgangen til lærerutdanning av høy kvalitet, rekruttering og kvalifisering til læreryrket er en nøkkel til et velfungerende utdanningssystem. Det er behov for å vite hva som er god kvalitet og hvordan kvalitet i profesjonsutøvelsen kan videreutvikles og styrkes. Vi trenger kunnskap om hvordan lærerutdanningene samspiller med og virker inn på samfunns- og arbeidsliv.

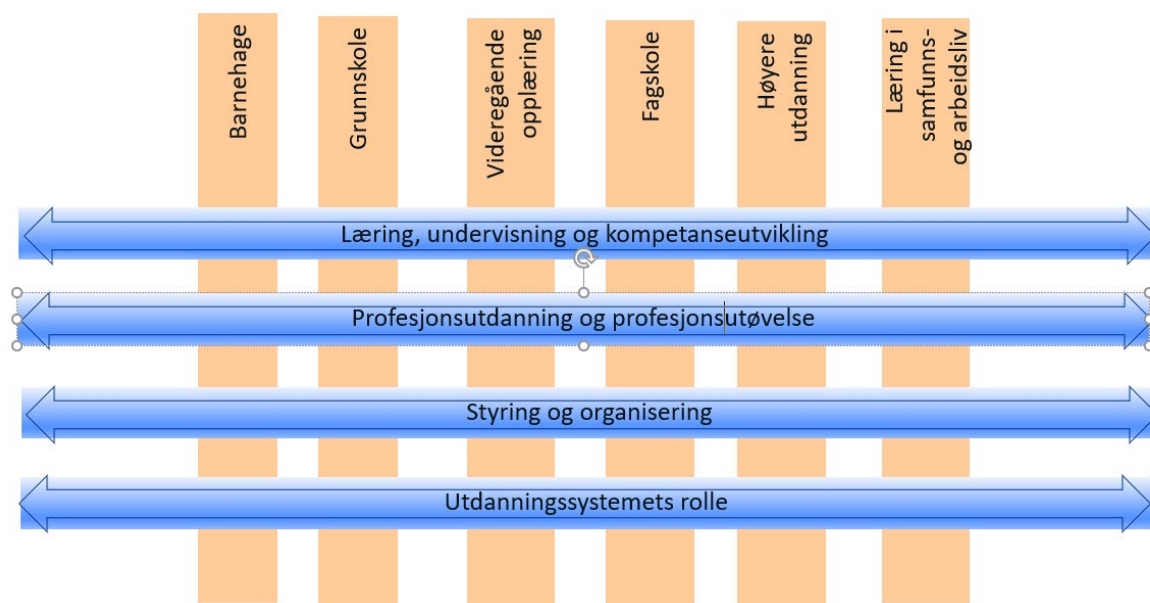
Styring og organisering

Styring og organisering av utdanningssektoren står sentralt i arbeidet med å styrke resultatene. Vi trenger mer kunnskap om hvordan omsette utdanningspolitiske ambisjoner til praksis. Det er behov for forskning som kan gi kunnskap om sammenhengene mellom reformer og endringer innenfor styring og organisering av utdanningssektoren og resultater på ulike nivåer i utdanningssystemet. Det er behov for å utforske hva som kjennetegner kompleksiteten mellom styringsstrukturene og aktørene i systemet, og det er behov for forskning som kan belyse hvilke konsekvenser ulike styringsformer har for aktørforståelse, prosesser og resultater, mål og organisasjonsformer –lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Utdanningssystemets rolle

God kompetanse i arbeidsstyrken er avgjørende for både konkurranseevnen til norsk økonomi, for sysselsettingen og for et velfungerende demokrati og samfunnsliv. Det er behov for mer kunnskap om hvordan utdanningssystemet kan, bør og vil tilpasse seg de fundamentale endringer som skjer i familien, arbeidslivet, og samfunnet, nasjonalt og internasjonalt. Det er viktig å rette oppmerksomheten mot utdanningssystemets rolle, mandat, ideer og mål sett i forhold til nasjonale og internasjonale endringsprosesser. En trygg og god oppvekst er viktig for den enkeltes livstilfredshet og livsmestring. Det er behov for mer kunnskap om utsatte barn og unge, og hvordan utdanningssektoren kan være en arena som forebygger utenforskap, i samspill med andre sektorer. Det er viktig med forskning om den enkeltes progresjon gjennom utdanningssystemet. Det er også

viktig å se på overganger og relasjonen mellom utdanningssystemet og arbeidslivet. Det er videre behov for forskning som kan belyse ulike sider ved frafall og den relative betydningen av faktorer som påvirker gjennomføring. Utdanningssektoren kan være en viktig arena for å medvirke til utjevning av sosiale ulikhet. Det er behov for kunnskap om hvordan reproduksjon av sosial ulikhet skjer og forskning som bidrar til kunnskapsgrunnlaget for arbeid med dette.

Figur 2 Tematiske prioriteringer på tvers av utdanningssystemet

4.3 Prioriterte anvendelsesområder

Anvendelsesområdet til porteføljen er hele bredden i utdanningssystemet fra barnehage og grunnopplæring til høyere utdanning, voksne i læring og voksne i og utenfor arbeidslivet. Porteføljen har mange mål og benytter derfor ulike virkemidler og typer av forsknings- og innovasjonsprosjekter. Det finansieres prosjekter som produserer kunnskap og innovasjon om sentrale problemstillinger og som samarbeider med forskningsaktører og/eller aktører utenfor academia i arbeidet med å produsere aktuell forskning og innovasjon.

Bredden i porteføljen åpner opp for resultater knyttet til innovasjon og utvikling for praksis, og kompetanse for forvaltning, politikk og samfunn. Mange forskningsutfordringer krever et godt og nært samarbeid med aktører i utdanningssektoren, også et tett samarbeid med andre porteføljer i Forskningsrådet. Internasjonale, nasjonale og lokale utdanningsmyndigheter, offentlig og privat sektor, fylkeskommuner, barnehageeiere og skoleeiere, profesjonsutøvere og ansatte i utdanningssektoren er avgjørende for forskningens relevans og kan være aktuelle samarbeidspartnere i tillegg til å være målgrupper for forskningen.

4.4 Strukturelle prioriteringer

Forskningskvalitet

Høy kvalitet i utdanningsforskningen står sentralt i arbeidet med utviklingen av prosjektporteføljen. Virkemidlene for å sikre forskning av høy kvalitet vil være brede utlysninger av forskerinitierte prosjekter, og at forskningskvalitet sammen med relevans er avgjørende for prosjektenes

støtteverdighet. Dialog mellom sterke forskningsmiljøer og praksisfeltet er viktig for å forstå og definere problemstillinger, og for å legge til rette for at resultater blir tatt i bruk. Kvalitet henger nøye sammen med høy forskningsetisk standard forskning av høy kvalitet forutsetter god forskningsetisk bevissthet. Porteføljestyret vil ta et strategisk ansvar for å styrke forskningskvaliteten gjennom å støtte ulike forskningsmiljø og forskertalenter.

Internasjonalt samarbeid

Internasjonalt samarbeid er en forutsetning for utvikling av forskning og et velfungerende forskningssystem. Nasjonale satsinger fungerer både som kvalifiseringsarena og som tilleggsfinansiering for deltakelse i større internasjonale prosjekter. Eksponering mot utenlandske fagmiljøer og internasjonale strømninger samt internasjonal kunnskapsdeling og publisering kan øke den vitenskapelige kvaliteten og forskningens aktualitet. Porteføljestyret vil stimulere til høy deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid.

Nasjonalt samarbeid

Nasjonalt samarbeid er viktig for kunnskapsdeling mellom miljøer og utviklingen av sterke forskningsmiljøer i hele landet. Tildelinger av forskningsmidler påvirker forskningsmiljøenes bærekraft og utvikling. Det er store forskjeller mellom norske forskningsmiljø innen utdanningsfeltet med hensyn til nasjonalt samarbeid. For å styrke kunnskapsutviklingen på feltet oppmuntrer porteføljestyret til samarbeid mellom norske forskningsinstitusjoner.

Teori- og metodemangfold

Det er ønskelig med større bredde innen det teoretiske og metodiske mangfoldet i prosjektporteføljen. Det vil være behov for flere effektstudier i utdanningssektoren, flere longitudinelle studier og en bedre utnyttelse av kvantitative data i utdanningssektoren. Datatilfanget må sikres, slik at ulike fag og disipliner får god tilgang til registerdata og inviteres inn i forskningsfeltet. Porteføljestyret vil stimulere til et bredt teori- og metodemangfold.

Tverrfaglig samarbeid

Komplekse forskningsspørsmål krever samarbeid mellom forskere fra forskjellige fag og at de jobber sammen for å oppnå ny kunnskap som ikke ville vært mulig uten tverrfaglig samarbeid. Spørsmålene kan være av en slik karakter at de krever ny kunnskap fra mange fag. Fler- og tverrfaglig forskning er først og fremst et virkemiddel for å realisere andre målsettinger og er ikke et mål i seg selv. Mye forskning av høy kvalitet er ikke tverrfaglig og bidrar til å bygge opp disiplinen. Tverrfaglig samarbeid, enten mellom fagdisipliner innenfor samme fagområde eller på tvers av fagområder, vil være motivert av forskningsspørsmålene. Forsknings- og utdanningssektorens størrelse og komplekse samfunnsoppdrag gjør at det kan være behov for samarbeid på tvers av samfunnssektorer, og involvering av aktører og interessenter, samt ulike fag. Porteføljestyret tilrettelegger for samarbeid mellom fag og sektorer der dette er relevant og når problemstillingene tjener på å bli tverrfaglig belyst og analysert.

Samspill mellom utdanning, forskning og yrkesutøvelse

Forskning av høy kvalitet er nødvendig for å sikre relevante utdanninger og profesjonell yrkesutøvelse. Det er et mål å styrke kunnskapsgrunnlaget og bidra til at (institusjonenes) prioriterte områder blir styrket med forskningskompetanse slik at fremragende forskningsmiljøer kan utvikles og videreføres. Strategisk fokus og faglig konsentrasjon i miljøene er en forutsetning for dette. Det er behov for forskning og innovasjon i og på profesjonsutdanninger og profesjonsutøvelse innenfor flere av utdanningene. For at innholdet skal være relevant for arbeidslivets behov, vil samarbeid mellom utdannings- og forskningsinstitusjonene og arbeidslivet være en forutsetning. Porteføljestyret vil

bygge opp profesjonsutdanninger og tematiske områder der det er identifisert behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget og forskningskvaliteten.

Forskningsdrevet innovasjon

Det er ønskelig å styrke forskningens bidrag i utviklings- og endringsprosesser i barnehager, skoler og andre utdanningstinstitusjoner. Forskning kan spille ulike roller i innovasjonsprosesser, men det vil være en forutsetning at det er et aktivt og forpliktende samarbeid mellom forskere og aktører/brukere. Det er også behov for å styrke forholdet mellom forskning og profesjonsutøvelse og det trengs mer kunnskap om hva som *hemmer* og hva som *fremmer* arbeidet med å ta forskning i bruk. Porteføljestyret vil styrke forskningens rolle i innovasjonsprosesser.

Kunnskapsbasert praksis

Det er behov for mer forskning som utvikler kunnskap om hvordan forskningsbasert kunnskap kan implementeres i praksis og derved forbedre kvaliteten på kompetanse- og utdanningstilbudet. Kunnskapsbasert praksis anvender forskning, sammen med erfaringer, og den enkelte aktørs verdier. Implementering kan beskrives som en bro mellom forskning og praksis som gjør kunnskapsbasert praksis mulig. Implementeringsforskning er særlig relevant i samarbeid mellom forskere og aktører i sektoren. Kunnskap om faktorer som fremmer eller hemmer at forskning blir tatt i bruk eksisterer i økende grad, men det er lite kunnskap om den relative betydningen av de enkelte faktorene og hvilken innvirkning enkeltfaktorer har på ulike aspekter ved implementering. Kunnskap som vil bidra til at porteføljen kan utvikle utdanningssektoren etterspørres. Porteføljestyret vil stimulere til å utforske betingelsene for forskningsbasert forbedring av praksis.

Attraktive karriereveier og forskningskompetanse

For å sikre kunnskapsutvikling og høyere utdanning av høy kvalitet må vi tilrettelegge for rekruttering. Doktorgradskompetanse kvalifiserer ikke bare til stillinger ved universiteter og høyskoler, men også til stillinger i offentlig sektor og næringslivet. Rekruttering av tilstrekkelig antall kandidater, både kvinner og menn, til forskning og utvikling i og utenfor forskningssystemet er viktig. En karriere i academia må være attraktiv. Bare slik kan kvaliteten i forskningen opprettholdes og videreutvikles. Porteføljestyret vil stimulere til forskerrekruttering.

Kjønn og mangfold

På utdanningsfeltet er kjønn og mangfold knyttet til både perspektiver og representasjon. Utdanningsforskningen trenger uttalte kjønns- og mangfoldsperspektiver, samtidig som forskergrupper med kjønnsbalanse og mangfoldig er viktig. Forskningsmiljøer som søker støtte bør tilstrebe best mulig kjønnsbalanse i forskergruppene, og vektlegge muligheter for økt mangfold. Porteføljestyret vil oppfordre til god kjønnsbalanse og mangfold på feltet. Porteføljestyret vil følge med på prosjektporteføljens utvikling med henhold til kjønn og mangfold.

4.5 Prioriteringer i forholdet til EUs rammeprogram (Horisont Europa)

Samspillet mellom den nasjonale og europeiske konkurransearenaen er viktig. Vi må legge til rette for at våre porteføljer ses i sammenheng med europeiske og andre internasjonale programmer og satsinger. Synergiene og samspillet mellom nasjonale og europeiske arenaer får betydning i arbeidet med å nå porteføljepåns investeringsmål. Det er fire ulike strategier for hvordan våre investeringer tar hensyn til den europeiske og internasjonale arenaen:

- **Kvalifisere**

De nasjonale satsingene skal bidra til å kvalifisere norske aktører til å konkurrere på internasjonale arenaer. En slik strategi vil være åpenbar på områder der Norge har små og fragmenterte miljøer som strever med å hevde seg i den internasjonale forskningsfronten. Erfaringene fra den norske deltagelsen i EUs rammeprogrammer for forskning og innovasjon viser imidlertid at store nasjonale forsknings- og innovasjonssatsinger som regel er en viktig og nødvendig forutsetning for at norske aktører skal være konkurransedyktige der Norge har store og internasjonalt ledende forskningsmiljøer og næringsliv.

- **Forsterke**

Gjennom deltagelse i internasjonale prosjekter får Norge tilgang til verdensledende forskningsmiljøer, forskningsinfrastrukturer, kunnskap, nettverk, verdikjeder og markeder. De nasjonale investeringene bør innrettes slik at de best mulig kan bygge videre på resultatene fra den internasjonale porteføljen.

- **Forskyve i tid**

Finansering fra Horisont 2020 utgjør rundt 25 prosent av den totalt tilgjengelige konkurranseutsatte forsknings- og innovasjonsfinansieringen for norske aktører. Den tilsvarende andelen av finansieringen fra Horisont Europa vil årene fremover trolig øke til over 30 prosent. For å utnytte den tilgjengelige kapasiteten hos norske forskningsinstitusjoner og næringsliv best mulig blir det viktig å planlegge tidspunkt for nasjonale utlysninger slik at de ikke overlapper i tid med tilsvarende utlysninger i Horisont Europa.

- **Arbeidsdeling**

De tre strategiene som er beskrevet over vil være de viktigste for porteføljestyrene, men på enkelte områder vil europeiske og andre internasjonale satsinger dekke Norges kunnskapsbehov og involvere norske aktører på en så god måte at nødvendig nasjonal kompetanse er sikret. På slike områder kan porteføljestyrene velge å skalere ned eller droppe nasjonale utlysninger.

Horisont Europa (2021-2027) vil finansiere forskning og innovasjon av relevans for porteføljens prioriteringer. Innenfor pilaren "Globale utfordringer og konkurransedyktig næringsliv" er hensikten å skape produkter og løsninger som svarer på konkrete og politisk definerte samfunnsutfordringer. I denne pilaren er det særlig klyngen "Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn" som er relevant for porteføljen. Intervensjonsområdene i klyngen er Demokrati og styring, Kulturarv og kreative næringer, og Sosial og økonomisk transformasjon. Det er særlig på tre områder utdanning får en viss oppmerksomhet som et forskningsobjekt i seg selv; (1) integrering av ny teknologi i utdanning og opplæring, (2) til utdanningens rolle for å bygge demokratier og demokratisk deltakelse, og (3) som faktor som kan bidra til sosial inkludering og hindre utenforskap. Vektlegging av tverrfaglighet og tverrsektorielt samarbeid vil dessuten kunne åpne for muligheter i bredden av Horisont Europa, det vil si på tvers av pilarer og klynger.

Forskningsrådet skal bidra til at behovet for å styrke europeisk utdanningsforskning settes på dagsorden, for eksempel i arbeidet med utforming av arbeidsprogrammer i Horisont Europa. Mulige temaer er forholdet mellom høyere utdanning, forskning og innovasjon, digitalisering av utdanning og komparative studier av utdanning i Europa. Det bør også vurderes om prosjekter med nasjonal finansiering kan organiseres med tanke på at norske miljøer skal nå fram i utlysninger i rammeprogrammet.

4.6 Andre prioriteringer

Åpen forskning

Med åpen forskning endres måten forskningen utføres, deles og vurderes på, og potensialet for høy kvalitet og gjennomslag i samfunnet øker. Digitaliseringen og ny teknologi skaper nye muligheter for å produsere og dele forskning effektivt og til å la samfunnet ta del i forskningsprosesser og resultater. Åpenhet gjør forskningen enklere å etterprøve og gjør det mulig å koble store datamengder og utvikle nye metoder på tvers av fag. Forskningsrådet vil være en pådriver for åpen forskning ut fra prinsippet om at forskning og forskningsprosesser skal være «så åpne som mulig, så lukkede som nødvendig»⁴. Åpen forskning skal inngå i utviklingen av porteføljens virkemidler og gi bedre tilgang til forskningsdata, utvikling av metoder og utnyttelse av forskningsresultater i forskning og innovasjon, brukermedvirkning og -involvering.

Ansvarlig forskning og innovasjon -RRI

Ansvarlig forskning og innovasjon (RRI – Responsible Research and Innovation") har de senere årene vokst fram som en viktig tilnærming i internasjonal forsknings- og innovasjonspolitik. Demokratisering av forskning og innovasjon gjennom medvirkning er en viktig dimensjon. Det er viktig å sikre at ny kunnskap, nye teknologier og innovasjoner utvikles i samsvar med samfunnets behov og verdier. RRI handler om utvikling av nye samarbeidsprosesser der aktører i samspill tar et større ansvar for at kunnskap, ideer og teknologi blir til langsiktig gagn for samfunnet og for fremtiden de er med på å skape. Forskningsrådet prøver ut ulike tilnærminger til RRI som arena for læring og utvikling i møtet med de store samfunnsutfordringene.

5 Tiltak

Innsatsområdene i porteføljen til Utdanning og kompetanse adresserer brede og sentrale deler av strategien og tiltakene i porteføljepåplanen må ses i sammenheng med øvrige porteføljestyre og deres innsats, samt norske aktørers deltakelse i Horisont Europa og andre nordiske satsinger. Tiltakene beskrevet i dette kapittelet er overordnet og er ikke direkte knyttet til enkelte utlysninger av midler som porteføljestyret har ansvar for. Tiltakene ses i sammenheng med de ulike brukermålene. Porteføljestyret vil gjennom aktiv porteføljestyring følge opp brukermålene og tiltakene.

Brukermål 1: Sterke forskningsmiljøer utvikler ny kunnskap av høy kvalitet

Tiltak: Investere i prosjekter med høy kvalitet og relevans innenfor porteføljens prioriterte områder

Porteføljestyre for utdanning og kompetanse vil:

- lyse ut forskerinitierte prosjekter bredt
- stimulere til nasjonalt og internasjonalt samarbeid
- oppfordre til rekruttering i prosjekter
- styrke doktorgradsutdanningens kvalitet og relevans
- tilby forskertalentene attraktive finansieringsmuligheter
- fremme kjønnsbalanse og mangfold som både perspektiv og representasjon i prosjektene

Brukermål 2: Aktørene i utdanningssektoren har tilgang til ny relevant forskning

⁴ nfr-policy-åpen-forskning-norsk-ny.pdf (forskningsradet.no)

Tiltak: Bidra til at relevant forskning blir oppsummert, formidlet og delt på relevante arenaer og møteplasser, slik at sektoren får nytte av kunnskapen som utvikles

Porteføljestyre for utdanning og kompetanse vil:

- etterspørre formidlingsplaner fra prosjektene
- styrke implementeringsforskning

Brukermål 3: Tett samarbeid mellom forskning, utdanning og samfunns- og arbeidsliv

Tiltak: Styrke samarbeidet mellom forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner og profesjonsutøvere/aktører i utdanning og kompetanseutvikling

Porteføljestyre for utdanning og kompetanse vil:

- stille krav om samarbeid i virkemidler og støtteformer
- mobilisere relevante aktører for deltakelse i prosjekter og/eller sprednings- og kommunikasjonsaktiviteter
- sikre at investeringer er koblet til aktørenes strategier

Brukermål 4: Styrket innovasjonskunnskap og innovasjonsevne i utdanningssektoren

Tiltak: Investere i prosjekter som styrker forskningens rolle i utdanningssektorens utviklings- og innovasjonsarbeid

Porteføljestyret for utdanning og kompetanse vil:

- stille krav om eierskap og/eller samarbeid med relevante aktører
- etterspørre formidling av kunnskap om resultater av og erfaringer med innovasjon
- følge opp strategi for innovasjon i offentlig sektor og andre evalueringer

Brukermål 5: Et forskningsbasert utdanningssystem i takt med endringer i samfunn og arbeidsliv

Tiltak: Investere i forskning som styrker kunnskapsgrunnlaget og forskningens rolle i utviklingen av kompetanseutviklingstiltak og arbeidet med livslang læring

Porteføljestyret for Utdanning og kompetanse vil:

- innrette utlysninger i tråd med nye behov
- stille krav om samarbeid med aktuelle aktører i samfunns- og arbeidsliv

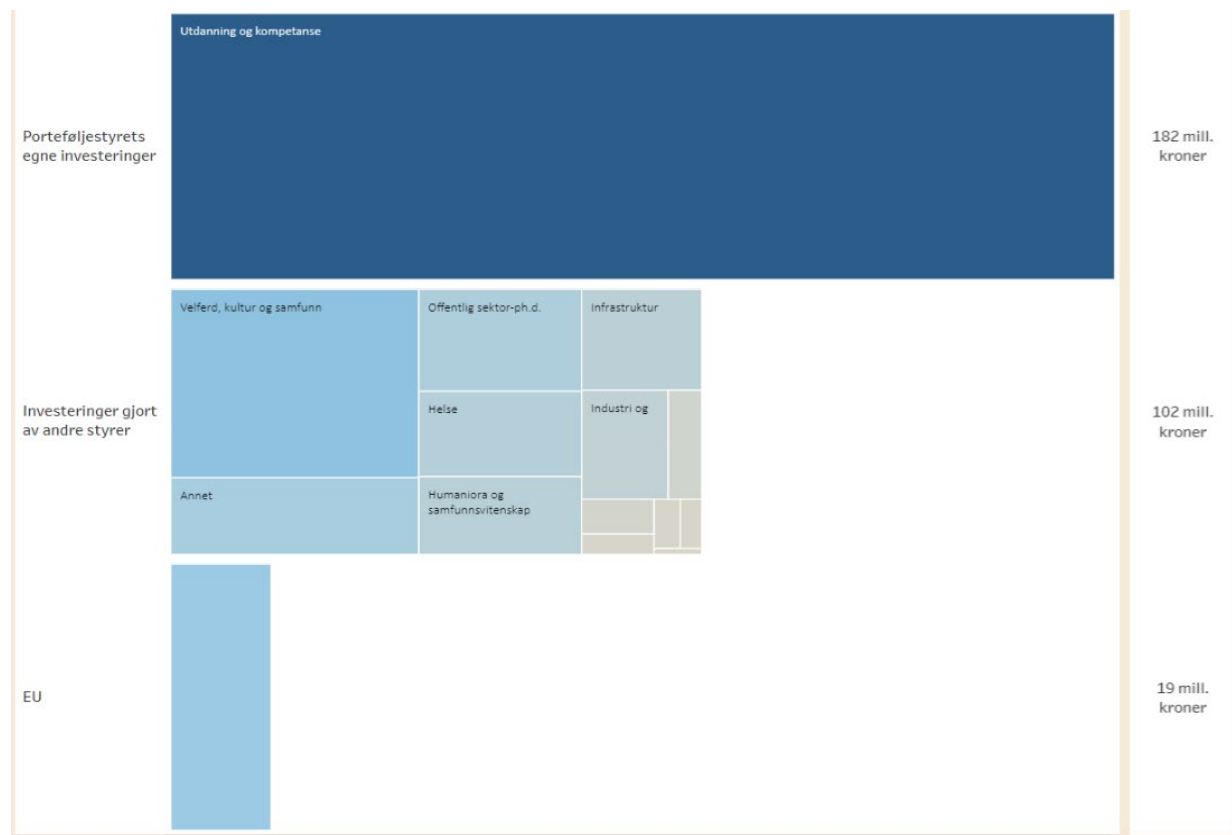
For alle tiltakene gjelder:

Tiltak fra andre porteføljestyre:

- lyser ut midler gjennom åpne arenaer
- lyser ut midler til senterordninger og vitenskapelig infrastruktur
- integrerer utdannings- og kompetanseperspektiver i flere prosjekter
- satser på rekruttering og karriereutvikling tidlig i karriereløpet

Figur 3 viser bidragene fra de forskjellige porteføljestyrene og EU som inngår i porteføljen for Utdanning og kompetanse. Figuren viser at porteføljestyret for *Utdanning og kompetanse* egne

investeringer står for 65% av porteføljen. De største bidragene fra andre sine investeringer kommer fra porteføljene for Velferd, kultur og samfunn, Helse, Humaniora og samfunnsvitenskap og ordningen for Offentlig sektor-ph.d.

Figur 3. De relative bidrag til porteføljen for Utdanning og kompetanse for året 2020.

6 Forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter

Innsatsen i porteføljen skal bidra til forskning av høy kvalitet og samspill mellom aktører på feltet og har som ambisjon å styrke koblingen mellom strategisk grunnforskning, anvendt forskning og innovasjon.

Porteføljens tiltak skal bidra til å nå samfunnsmålene og brukermålene. Måloppnåelsen vil også være avhengig av en rekke eksterne faktorer i forskningsmiljøene, blant aktørene i feltet og utviklingen i sektoren og arbeidslivet. Porteføljeanalyser og kartlegginger av ressursinnsatsen innenfor utdanningsforskning vil si noe om utviklingen over tid.

Ett og samme tiltak vil kunne bidra til å nå flere delmål, på samme måte som ett tiltak vil bidra til flere og ulike resultater og virkninger.

Porteføljen skal bidra til både faglige og strukturelle resultater. Forventede resultater er flere forskningsprosjekter i internasjonal forskningsfront, større bredde i faglig, teoretisk og metodisk tilnærming i forskningen, økt rekruttering til forskningsfeltet og økt forskningsbasert innovasjon i

sektoren. Det forventes mer nasjonalt- og internasjonalt samarbeid, økt deltakelse av brukere/aktører i forskningen og bedre formidling av forskningsresultater.

6.1 Forventede resultater (output)

Resultatene er direkte knyttet til enkeltprosjekter. Vi vil derfor bruke de tellekantene som prosjektene rapporterer på i sine sluttrapporter som indikatorer. I tillegg kan vi supplere dette med å innhente tilleggsinformasjon eller sammenligne våre data med andre kilder. Indikatorene vil i stor grad være kvantitative. Vi skiller mellom direkte resultater av forskning og innovasjon og resultater for brukerne.

6.2 Forventede virkninger (outcome)

Det forventes at det blir økt tilgang til norsk og internasjonal forskningsbasert kunnskap av høy kvalitet som styrker kunnskapsgrunnlaget, og kan tas i bruk på ulike nivåer i sektoren, for eksempel blant barnehagelærere, lærere, ledere, barnehage- og skoleeiere, arbeidsliv, forvaltning og politikere, men også av forskningsmiljøene og andre sektorer. Det er forventet at forskningsmiljøene er styrket og at flere miljøer er på internasjonalt nivå. En klarere kobling mellom forskergrupper bak prosjektene i porteføljen og institusjonenes strategier er viktig for å få til denne styrkingen. Videre forventes det at forskningskompetanse i enheter og virksomheter har økt, blant annet gjennom deltakelse i nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid. Det forventes også mer forskningsbaserte lærerutdanninger. Vi skiller mellom virkninger for forskningssystemet og virkninger for brukerne.

6.3 Forventede samfunnseffekter (impact)

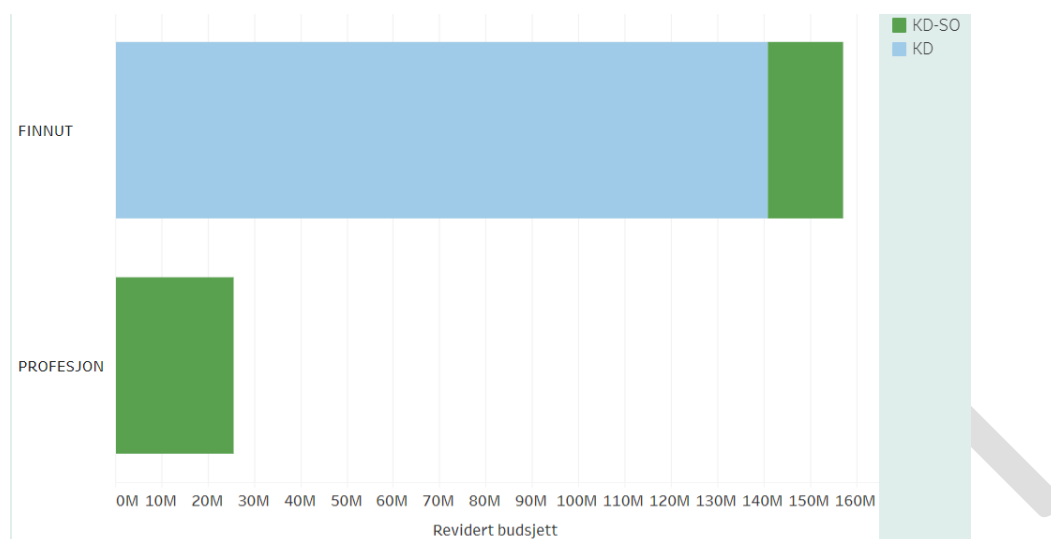
Utdanningssektoren er en sammensatt sektor som involverer store deler av befolkningen, direkte og indirekte. Innsatsen forventes å bidra til at forskningen om og for utdanningssektoren har bedre kvalitet og relevans. På denne måten forventes det at porteføljen *Utdanning og kompetanse* bidrar til å øke kvaliteten i kunnskapsgrunnlaget som skal ligge til grunn for en mer forskningsbasert utvikling av sektoren og utdanningssystemet.

Forskningen skal være kritisk og uavhengig, ligge i forkant, stille nye spørsmål og åpne for det som kan bli relevant. Den grunnleggende forskningen utvikler et repertoar for forståelse og en kunnskapsberedskap som er avgjørende for å kunne håndtere både dagens og framtidige samfunnsutfordringer og som har en viktig funksjon i samspill med anvendt forskning og innovasjon.

I hele spennet fra grunnleggende til anvendt forskning og innovasjon gir utdanningsforskningen bidrag som er viktige for at utdanningssystemet kan ivareta sitt mandat. Slik vil den indirekte bidra til å løse de store samfunnsutfordringene som er reflektert i Forskningsrådets strategiske prioriteringer.

7 Finansiering

Kunnskapsdepartementet som finansierer porteføljens egne investeringer. Kunnskapsdepartementet har høye ambisjoner for forskning om utdanning og kompetanse og har en egen strategi for utdanningsforskning⁵. Figur 4 viser finansieringskildene for de forskjellige budsjettformålene som porteføljestyret for Utdanning og kompetanse har ansvaret for.

Figur 4. Finansiering av porteføljestyrets egne investeringer

⁵ [Forskning, kunnskapsmegling og bruk. Strategi for utdanningsforskning 2020-2024 \(Kunnskapsdepartementet\)](#)

Vedlegg: Illustrasjon av investeringslogikken som ligger til grunn for porteføljeplanen

For oversiktens skyld er det i illustrasjonen brukt korte, stikkordsmessige formuleringer. Se teksten for fullstendige beskrivelser.

